

Beşinci Kolera Pandemisi (1881-1896): Geriye Ne Kaldı?

Fifth Pandemic of Cholera (1881-1896): What Is Left Behind?

Haluk Eraksoy

Istanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

1817'ye değin Asya'nın dışına çıkmadan neredeyse yalnız Hint Yarımadası'nda görülen kolera, o tarihten sonra dünya üzerinde yedi pandemi yapmıştır (1). Bunlardan Güney Asya'dan başlayan beşinci pandemi sırasında, Robert Koch, 1883'te Kalküta'da, kolera etkeninin *Vibrio cholerae* olduğunu ilk kez ortaya koymayı başarmıştır (2). Kolerayla, ilk kez dönemin başkenti İstanbul'da 1831'de tanışmış olmakla birlikte, Osmanlı Devleti için beşinci pandeminin özel bir önemi vardır (3). 1893'te patlak veren salgın sırasında İstanbul Şehremaneti'nin Üsküdar'da kurduğu hastanede Hasan Zühtü Nazif ve Bimarhane'de Rifat Hüsamettin birbirinden ayrı olarak hastaların dışkılarından kolera mikrobu ayırıp salgının kolera olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymuşlardır. Kolera salgını nedeniyle Paris'ten çağrılan André Chantemesse'in önerileri doğrultusunda 1894'te Demirkapı'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane bahçesinde yapılan bir binada Bakteriyojihaneye-i Şahane açılmıştır. Bu kişinin ıslaha gereksinimi olduğunu dile getirmesi, Tıbbiye'nin, 1903'te taşınacağı Haydarpasa'daki görkemli binasının yapılmasına da dayanak olmuştur (4). Latin Amerika'da hüküm süren beşinci pandemi, yapıtına ad verirken ünlü romancı Gabriel García Márquez (5)'e de esin kaynağı olmuştur. Hastalanan kadın kahramanın (Fermína Daza) kolera yakalandığından kaygı duyulması, Doktor Juvenal Urbino'yla tanışıp evlenmelerini sağlamıştır. Bu aynı zamanda Florentino Ariza'nın büyük bir sabırla yarım asır sürecek bir bekleyişi içine girmesinin de başlangıcı olacaktır.

Klimik Dergisi'nin bu sayısında Katsogridakis (6), Constantin Lanaras'ın, 1894'te Samsun'da hidroterapi tekniğiyle tedavi ettiği koleralı 32 hastasının sonuçlarını sunduğu Fransızca yayımlanmış çalışmasını tanıtarak enfeksiyon hastalıkları tarihimizin bilinmeyen bir sayfasını aralıyor. Günümüzde çok yadırganacak, ancak dönemin Barbier Ödülüne de layık görülen bu tedavi yönteminin, bir zamanlar hekimlerin içinde bulunduğu çaresizliği göstermesi açısından, ilginizi çekeceğini umuyoruz. Lanaras'ın,

1880'den 1897'ye değin Samsun'da hekim olarak bulunduğu anlaşılmaktadır (7). Ayrıca 1883'te ecza ticaretiyle de uğraştığına ilişkin bir kayda rastlanmıştır (8). 1893 yazında Osmanlı toprakları, Karadeniz'in kuzey kıyılarında kolera gizen kolerayla kuşatılmıştı. Hastalık, Rusya'dan Trabzon'a, sonra güneye yayılarak 1894 Mayıs başında Samsun'a ve yakınındaki Kadıköy'e sıçramış; Haziran sonuna değin hastalığa yakalanan 100 kadar insandan, 70 kadarı ölmüştür. Ayrıca Ünye'de kolera yakalanan 33 kişiden 24'ü yaşamını yitirmiştir. Bu sırada Samsun nüfusunun yaklaşık 10 bin olduğu göz önüne alındığında bölgedeki salgının hafif atlatıldığı anlaşılmaktadır (9).

Kaynaklar

1. Blake PA. Historical perspectives on pandemic cholera. In: Wachsmuth IK, Blake PA, Olsvik Ø, eds. *Vibrio cholerae and Cholera: Molecular to Global Perspectives*. Washington, DC: ASM Press, 1994: 293-5.
2. Brock TD. *Robert Koch: A Life in Medicine and Bacteriology*. Washington, DC: ASM Press, 1999: 140-68.
3. Yıldırım N. *İstanbul'un Sağlık Tarihi*. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı İstanbul Üniversitesi Projesi No. 55-10, 2010: 73-93.
4. Yıldırım N. 1893'te İstanbul'da kolera salgını. *Tarih ve Toplum*. 1994; 22(129): 142-53.
5. Márquez GG. *El Amor en los Tiempos del Cólera* (Karadeniz Ş, çeviren. *Kolera Günlerinde Aşk*). 20. baskı. İstanbul: Can Yayınları, 2011.
6. Katsogridakis E. Treatment of cholera with hydrotherapy by Lanaras: a page from the history. *Klimik Derg*. 2011; 24(2):82-5.
7. Sarısakal B. *Samsun Sağlık Tarihi*. Samsun: Barış Gazetesi Yayınları, 2005: 3.
8. Sarısakal B. *Bir Kentin Tarihi: Samsun (Birinci Kitap)*. Samsun: Samsun Valiliği Özel İdare Müdürlüğü, 2002:207.
9. Ayar M. *Osmanlı Devleti'nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895)* [Doktora Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakaçay Tarihi Bilim Dalı, 2005: 84-5.

Yazışma Adresi / Address for Correspondence:

Haluk Eraksoy, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Çapa, İstanbul, Türkiye
Tel./Phone: +90 212 635 78 66 Faks/Fax: +90 212 635 78 66 E-posta/E-mail: heraksoy@gmail.com

doi:10.5152/kd.2011.17